

6.1. Η συγκρότηση του Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Καΐρου

Από τα μισά του 19ου αιώνα, το ελληνικό εμπόριο κυριαρχούσε σε ολόκληρη την Αίγυπτο, το Σουδάν και την Αβησσυνία.

Αλλά και νωρίτερα, φιλόπονοι και καινοτόμοι καθώς ήταν οι Έλληνες, είχαν συνεργαστεί με τον Μοχάμεντ Άλι και είχαν κινηθεί με μεγάλη επιτυχία στον τομέα του εμπορίου. Ο Μοχάμεντ Άλι είχε γεννηθεί στην Καβάλα, όπου ο κατοπινός ισχυρός κυβερνήτης της Αιγύπτου είχε δραστηριοποιηθεί αρχικά στο εμπόριο καπνού. Γνώριζε και τιμούσε τον ελληνικό πολιτισμό και, φιλέλληνας καθώς ήταν, φρόντιζε να διευκολύνει τους Έλληνες φίλους του με διάφο-

ρες προνομίες και με παραχωρήσεις γαιών που δεν περιλαμβάνονταν στο κρατικό κτηματολόγιο. Υπολόγιζε ωστόσο πολύ στη βοήθεια των Ελλήνων, σε μια προσπάθεια αποδέσμευσης της Αιγύπτου από το οθωμανικό κράτος και πρόδεσής της στην ανεπτυγμένη Ευρώπη.

Η συνεργασία των Ελλήνων με τον Μοχάμεντ Άλι τους οδήγησε στην ανάπτυξη της παραγωγής και της εξαγωγής του βάμβακος, που τάχιστα απέκτησε διαστάσεις μονοκαλλιέργειας. Πέρα όμως από το βαμβάκι, η οικονομική λειτουργία των Ελλήνων στην Αίγυπτο αναπτύχθηκε κυρίως στους τομείς του εμπορίου, της βιομηχανίας, των τραπεζικών και των χρηματιστικών εργασιών.

Ο Γεώργιος Τυπάλδου-Κοζάκης, ο οποίος επισκέφτηκε την Αίγυπτο γύρω στο 1858, γράφει¹ για την οικονομική δραστηριότητα των Ελλήνων:

«Το πλείστον της εμπορικής κινήσεως εν Καΐρω είνε εις χείρας των Ελλήνων. Εις παν είδος εμπορίου οι Έλληνες υπερτερούσιν εν τη πόλει ταύτη. Σημειώσατε, ότι δεν ομιλώ ενταύθα ή περί των εν Καΐρω Ελλήνων.

» Μη λησμονήτε δε, ότι δεν υπάρχει πόλις τις εν Αιγύπτω έχουσα μικράν τινά εμπορικήν σημασίαν, ήτις να μη έχη έλληνας εμπόρους. Έλληνες έμποροι εγκατεστημένοι υπάρ-

χουν έως την πόλιν Χαρτούμ, πρωτεύουσαν της επαρχίας Σουδάν. Και εις αυτήν την Αβησσυνίαν υπάρχουν Ἕλληνες, οἵτινες εἰσὶν αὐτόθι με ολίγους τινὰς Ἄγγλους οἱ μόνοι Ευρωπαϊοί».

Το 1883, επιφανείς Ἕλληνες της παροικίας μετείχαν στην ίδρυση του Πολυεθνικού Εμπορικού Συνδέσμου (Alexandria General Produce Association), που είχε σκοπό τον εμπορικό διακανονισμό όλων των προϊόντων εξαγωγής. Τον Απρίλιο μάλιστα του 1884 υπογράφηκε στο Κάιρο εμπορική σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, από τον τότε γενικό πρόξενο Α. Βυζάντιο και τον Αιγύπτιο υπουργό Εξωτερικό Νουβάρ Πασά. Η εμπορική και τελωνειακή αυτή σύμβαση² αντανάκλα ευθέως την ισχύ και τη δεσπόζουσα θέση της ελληνικής παροικίας στον αιγυπτιακό χώρο.

Είναι λοιπόν φανερό ότι η ελληνική παροικία μετείχε ενεργά στη διαμόρφωση της εσωτερικής αγοράς, αλλά και στην ανάπτυξη της οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, ο ρόλος της ήταν αποφασιστικός στην οργάνωση της οικονομικής πολιτικής της Αιγύπτου.

Το Ελληνικό Εμπορικό Επιμελητήριο Καΐρου (ΕΕΕΚ) ιδρύθηκε τον Μάρτιο του 1923 στην τότε ακμάζουσα ελληνική παροικία. Στον κανονισμό λειτουργίας του³ αναφέ-

ρεται ότι σκοπός του ιδρύματος είναι «η ενδελεχής εξέταση πάντων των ζητημάτων όσων σχέσιν έχουσιν προς την ανάπτυξιν μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου εμπορικών σχέσεων και την υποστήριξιν του τε Ελληνικού Εμπορίου, της ναυτιλίας, της βιομηχανίας και των Ελλήνων Εμπόρων εν Αιγύπτω».

Το Ελληνικό Εμπορικό Επιμελητήριο Καΐρου βρισκόταν σε στενή συνεργασία με το Εμπορικό Επιμελητήριο Αλεξανδρείας, με τα αιγυπτιακά επιμελητήρια και με τα εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια της Ελλάδας.

Τα κύρια μέλη του ήταν παλαιότερα μέλη του Πολυεθνικού Εμπορικού Συνδέσμου, που είχε την έδρα του μαζί με τον αγγλικό, τον βελγικό και το ρωσογαλλικό εμπορικό σύνδεσμο στο Κάιρο.

Η λειτουργία του αναγνωρίστηκε με βασιλικό διάταγμα⁴ από το υπουργείο της Εθνικής Οικονομίας. Έκτοτε, υπάγεται στο υπουργείο Εμπορίου και στο γραφείο οικονομικών και εμπορικών υποθέσεων της Ελληνικής Πρεσβείας Καΐρου, του οποίου ο εκάστοτε σύμβουλος είναι και επίτιμος πρόεδρος του.

Η οικονομική λειτουργία των Ελλήνων στο Κάιρο αναπτύχθηκε κυρίως στους τομείς του εμπορίου, της βιομηχα-

[214]

νίας, των τραπεζικών-χρηματιστικών εργασιών και της ποτάμιας ναυσιπλοΐας.

Η ποτάμια ναυσιπλοΐα υπαγόταν στο Αιγυπτιακό Επιμελητήριο της Ποταμοπλοΐας, το οποίο ιδρύθηκε επίσης το 1923, παράλληλα με το ΕΕΕΚ, και εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των ασχολούμενων με αυτό τον κλάδο. Αντιπρόεδρος του διετέλεσε εξ αρχής ο Γεώργιος Σπετσερόπουλος, ο οποίος, αφού υπερπήδησε πολλά εμπόδια, οργάνωσε τελικώς μικρό στόλο από ατμόπλοια και εξυπηρετούσε τη μεταφορά των εμπορευμάτων μεταξύ Καΐρου και Αλεξανδρείας.

Στις 19 Μαρτίου 1923, στην πρώτη συντακτική συνέλευση των μελών του ΕΕΕΚ, συγκροτήθηκε το πρώτο προεδρείο του και ψηφίστηκε το καταστατικό λειτουργίας του.

Μέλη του πρώτου εκλεγμένου προεδρείου ορίστηκαν ο Κωνσταντίνος Κυριαζής, ο Κωνσταντίνος Ρούσσοσ, ο Μικέσ Μαύρος, ο Ορέστης Σιάσκας και ο Νικόλαος Βράϊλας, ενώ πρώτος πρόεδρος του Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Καΐρου διετέλεσε ο Δημήτριος Μαρτίνης, ο οποίος παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι τον Μάρτιο του 1946, οπότε τον διαδέχθηκε ο Θεόδωρος Π. Κότσικας. Το Ελληνικό Εμπορικό Επιμελητήριο Καΐρου στεγάζεται σήμερα στη διεύθυνση 17 Soliman el-Halabi, Tewfiqeya.

6.2. Η εσωτερική ιεραρχία του οικονομικού χώρου

Ο κατάλογος των μελών του ΕΕΕΚ, που συντάχθηκε τον Απρίλιο του 1937 (δηλαδή σε στιγμές ακμής της παροικίας), δείχνει ότι στη σύνθεση του συστατικού κεφαλαίου του κυριαρχούσαν τρεις οικονομικοί κολοσσοί: ο Πολυχρόνης Κότσικας με το εργοστάσιο οινοπνεύματος, οι αδελφοί Ρέτσου με τα εκκοκκιστήρια βάμβακος και οι αδελφοί Κυριαζή με την καπνοβιομηχανία. Μαζί, αυτοί οι τρεις μέτοχοι κατείχαν (πίνακας 65) το 37,5% του συνολικού κεφαλαίου του επιμελητηρίου (375.000/998.000 λίρες Αιγύπτου).

Στα χέρια τους βρισκόταν άλλωστε το 60,5% (375.000/620.000 λίρες Αιγύπτου) του ολικού κεφαλαίου που αντιστοιχούσε σε αυτούς τους τρεις κλάδους, οι οποίοι κυριαρχούσαν στο επιμελητήριο.

Οι τρεις αυτοί επιχειρηματίες κατείχαν την υψηλότερη θέση στην οικονομική ιεραρχία της παροικίας. Μάλιστα, ο Θεόδωρος Π. Κότσικας, ως πρόεδρος του επιμελητηρίου (Απρίλιος 1946-Απρίλιος 1949), είχε ήδη ανέλθει στην υψηλότερη θέση της κοινωνικής ιεραρχίας της παροικίας, δεδομένου ότι από τον Ιανουάριο του 1943 είχε εκλεγεί επί-

σης πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου, θέση την οποία διατήρησε για μία οκταετία (μέχρι τον Οκτώβριο 1951).

Η καλλιέργεια και η υπεροχή των ποικιλιών του αιγυπτιακού βάμβακος έναντι των ανταγωνιστών του αποτελούσαν ζήτημα συνεχούς φροντίδας για τους Έλληνες της παροικίας. Το Κάιρο συμμετέχει ουσιαστικά στην ολική εξαγωγή του αιγυπτιακού βάμβακος, διατηρώντας, μέσω των αδελφών Ρέτσου και άλλων, εξαιρετικά υψηλή θέση στο Εμπορικό Επιμελητήριο.

Η καλλιέργεια και η επεξεργασία του καπνού οδήγησαν στην ανάπτυξη της καπνοβιομηχανίας, που προσέφερε στην κατανάλωση καπνό κομμένο σε φέτες, και στη σιγαροτοβιομηχανία, που προσέφερε στην αγορά καπνό τυλιγμένο σε σιγαρέτα.

Η βιομηχανία των φημισμένων αιγυπτιακών σιγαρέτων οφείλει την ανάπτυξή της στους Έλληνες καπνεμπόρους, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην Αίγυπτο, προερχόμενοι είτε από περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας (Σέρρες, Καβάλα, Ξάνθη) είτε από τη Μικρά Ασία (Σαμψούντα, Σμύρνη). Το 1876 η παραγωγή του καπνού αυξήθηκε πολύ στην Αίγυπτο, ενώ παράλληλα, την ίδια χρονιά, ο τουρκικός καπνός

Πίνακας 65: Οι τρεις επικρατέστεροι βιομήχανοι του ΕΕΕΚ (1937)

Όνομα	Βιομηχανία	Μερίδιο (σε λίρες Αιγύπτου)
Π. Κότσικας	Οινοπνευματοποιία	200.000
Αδελφοί Ρέτσου	Εκκοκκιστήρια βάμβακος	100.000
Αδελφοί Κυριαζή	Εργοστάσιο καπνού	75.000

υπήχθη στο κρατικό μονοπώλιο, με αποτέλεσμα να περιοριστεί η εξαγωγή του.

Το 1890 ο λόρδος Cromer, προκειμένου να ενισχύσει την καλλιέργεια του βάμβακος για να τροφοδοτούνται τα κλωστοϋφαντουργεία του Μάντσεστερ, απαγόρευσε την καλλιέργεια του καπνού και αύξησε παράλληλα το φόρο εισαγωγής του. Ωστόσο, η αύξηση της αιγυπτιακής παραγωγής καπνού και η συνεχής φροντίδα, ώστε το αιγυπτιακό σιγαρέτο να είναι το εκλεκτότερο στο είδος του, πολύ σύντομα εξασφάλισαν την ανάπτυξη της αιγυπτιακής βιομηχανίας σιγαρέτων. Τα σημαντικότερα κεφάλαια που διατέθηκαν σε αυτήν ήταν ελληνικά. Όταν μάλιστα εξασφαλίστηκε η εισαγωγή στην Αίγυπτο ελληνικών καπνών με τελωνειακούς όρους ευνοούμενου κράτους⁵, οι Έλληνες ανεδείχθησαν

(συνέχεια στη σ.219)

[216]

Το καπνεργοστάσιο του Νέστορα Τσανακλή στο Κάιρο. (Φωτ.: Π. Στάικος- Α. Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος*, β' τόμος, 1930 - Αρχείο Βοβολίνη)

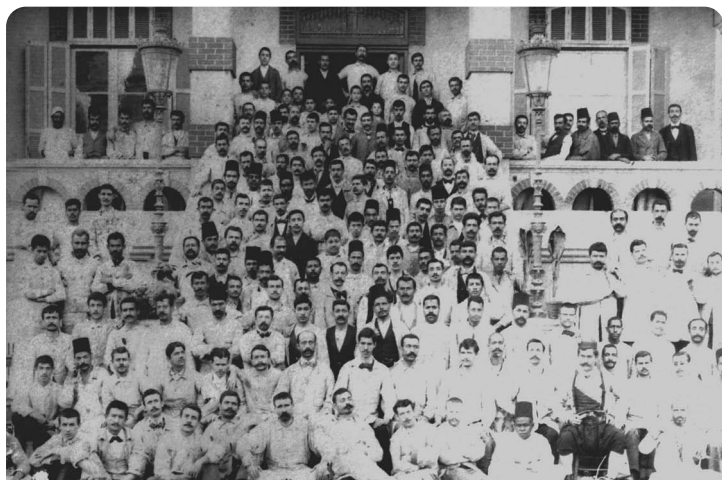
[217]

Το καπνεργοστάσιο των αδελφών Κυριαζή στο Κάιρο. (Α. Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος*, β' τόμος, 1930 - Αρχείο Βοβολίνη)

[218]

Γενική άποψη του εργοστασίου Δημητρίνο και Σια στο Κάιρο. (Α. Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος*, β' τόμος, 1930 - Αρχείο Βοβολίνη)

Στο έμπισχο δυναμικό του εργοστασίου σιγαρέτων των αδελφών Κυριαζή, εκτός από τους Έλληνες, συμπεριλαμβάνονταν ένας αριθμός Αιγυπτίων εργατών. Κάιρο, αρχές της δεκαετίας του '20. (Συλλογή Ε. Σωτηρίου)

στους περισσότερο επιτυχημένους εργοστασιάρχες. Οι συγκεντρώσεις μεγάλου πλούτου ήταν πολύ συχνές, ενώ σε μερικές περιπτώσεις ένα αποδοτικό εμπορικό μονοπώλιο, συνδυασμένο με διπλωματικές δεξιότητες, επέτρεπε στους επιτυχημένους αυτούς Έλληνες εργοστασιάρχες να αναλάβουν και τη διεύθυνση της ελληνικής παροικίας⁶.

Στα καπνεργοστάσια του Καΐρου υπολογίζεται ότι εργάζονταν περισσότεροι από 5.000 Έλληνες καπνεργάτες

και σιγαρετοποιοί. Τα σημαντικότερα⁷ απ' αυτά ήταν των Νέστορα Τσανακλή, αδελφών Κυριαζή, Ευστάθιου Χαλκιάκου, Αριστείδη Βαφειάδη, Δημητρίνο & Σια, Μιλτιάδη Μελαγχροινού & Σια. Ο οίκος των αδελφών Κυριαζή κάλυπτε τα 3/4 του εξαγωγικού εμπορίου σιγαρέτων στη Γερμανία. Ο ίδιος οίκος μάλιστα, λίγα χρόνια αργότερα, ανέλαβε το εξαγωγικό εμπόριο σιγαρέτων σε Αγγλία, Αυστρία, Ουγγαρία, Ελβετία και Ολλανδία. Αλλά και ο οίκος του Νέστορα Τσανακλή εξήγε «500.000 σιγαρέτα κατά μήνα στην Αγγλία, 250-300.000 στη Γερμανία, 150.000 στην Αυστρο-Ουγγαρία, 250-300.000 στην Ολλανδία και 500.000 στη Σουηδία και Νορβηγία»⁸.

Ωστόσο, η εθνική συγγένεια δεν καταργεί την ταξική αντίθεση⁹. Έτσι, παρόλο που η εργασία ήταν επικερδέστατη για τους Έλληνες εργάτες, «εν τούτοις είχε πλείστας ακάνθας, εξ ων αι σπουδαιότεραι ήσαν η μη παροχή τακτικής εργασίας και η μεγάλη μεροληψία των επιστατών των διαφόρων εργοστασίων προς τους εργάτες. Εντεύθεν και αι συχναί έριδες και απεργαίαι των Ελλήνων εργατών του Καΐρου, ους τελευταίως εμιμήθησαν και οι συνάδελφοί των σιγαροποιού της Αλεξανδρείας»¹⁰.

[219]